

HERKÜL MİLLAS • Yunanistan'da Milli Mitoslar

HERKÜL MILLAS 1940'ta Ankara'da doğdu. Yüksek öğrenimini 1965'te Robert Kolejinde inşaat mühendisi olarak tamamladı. TIP'e katıldı (1962), askerliğini Muş'ta çavuş olarak yaptı. 1971 yılında Atina'ya yerleşti ve çeşitli ülkelerde mühendis olarak çalıştı. 1990'dan sonra Türkiye ve Yunanistan'da çeşitli üniversitelerde siyaset bilimi, edebiyat, dil, ulusal algılamalar, Türk-Yunan ilişkileri ve tarih yazımı konularını işledi ve 1998'de Ankara Siyasal Bilgiler Fakültesi'nde siyaset biliminde doktora yaptı. Bu konularda birçok kitap ve çeşitli makale yayımladı. Türkçe-Yunanca çoğu şiir olan çeviri kitapları yirmiye aşkındır.

Yazar, 1992'de Abdi İpekçi Barış (Özel) Ödülü'nü, 2004'te Yunan Yazarlar Birliği'nin Dido Sotiriou Ödülü'nü, 2005'te Türkiye Yayıncılar Birliği'nin Düşünce ve İfade Özgürlüğü Ödülü'nü aldı. 2011'de "Öteki Kasaba" belgeseli (N. Dinçle birlikte) Selanik Film Festivali'nde İzleyici Ödülü'nü aldı ve 2021'de *Aile Mezarı*, Orhan Kemal Roman Armağanı'na layık görüldü. Kendisi gençliğinde atletizmde Türkiye yüz metre birincisi (1962), 2016 ve 2019 yıllarında masterler kategorisinde yüz metre ve yüksek atlamada Yunanistan birincisi olmuştur.

İletişim Yayınları 3420 • Araştırma-İnceleme Dizisi 580

ISBN-13: 978-975-05-3655-7

© 2024 İletişim Yayıncılık A.Ş. / I. BASIM

I. Baskı 2024, İstanbul

EDITÖR Ahmet İnsel

DIZI KAPAK TASARIMI Ümit Kıvanç

KAPAK Suat Aysu

KAPAK RESMİ Nikolaos Gyzis, "Gizli Okul", 1886

UYGULAMA Hüsni Abbas

DÜZELTİ Nebiye Çavuş

BASKI Ayhan Matbaası · SERTİFİKA NO. 44871

Mahmutbey Mahallesi, 2622. Sokak, No: 6/31 Bağcılar 34218 İstanbul

Tel: 212.445 32 38 • Faks: 212.445 05 63

CILT Güven Mücellit · SERTİFİKA NO. 45003

Mahmutbey Mahallesi, Devekaldırımı Caddesi, Gelincik Sokak,

Güven İş Merkezi, No: 6, Bağcılar, İstanbul, Tel: 212.445 00 04

İletişim Yayınları · SERTİFİKA NO. 40387

Cumhuriyet Caddesi, No. 36, Daire 3, Seyhan Apartmanı,

Harbiye Mahallesi, Elmadag, Şişli 34367 İstanbul

Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58

e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

HERKÜL MİLLAS

Yunanistan'da Milli Mitoslar

Masallarla büyülmüş olanlara...

İÇİNDEKİLER

TÜRKÇE YAYIN İÇİN ÖNSÖZ	11
ÖNSÖZ	
MİTOS NEDİR?	15
1. Akademik yaklaşımların çokluğu	16
2. "Çoklu" yaklaşım ve öğeleri	17
EMPATİ	18
MİLLİYETÇİLİĞE KARŞI BAĞIŞIKLIK	21
3. Kelimelerin anlamı: <i>Milli</i> ve <i>mitos</i>	22
MİLLET/MİLLİ	23
"MITOS" (KELİMESİ) NASIL ANLAŞILIR?	25
4. Bir değerlendirme	35
"BENZER" / "FARKLI" OLMAK VE İSTATİSTİKSEL DÜŞÜNCE	36
BİR HİPOTEZ OLARAK MİTOS	40
YÖNTEMİM	44

Bazı Yunan Milli Mitosları

BİRİNCİ BÖLÜM

ORTODOKS KİLİSESİ İLE İLGİLİ ÜÇ MITOS	49
5. Gizli Okul: Örnek bir mitos.....	51
EGİTİM-MİLLİYETÇİLİK İLİŞKİSİ.....	59
GİZLİ OKUL: MİLLÎ ANLATIMIN İFADESİ.....	63
6. Milli şehit olarak bir Patrik.....	64
7. 25 Mart 1821'de Agia Lavra Manastırında ne oldu?.....	74
8. Mitlerin tanıklığı ve savunulması.....	78
DOĞRULAMA EĞİLİMİ VE BUMERANG ETKİSİ.....	78
"RESMÎ GÖRÜŞTEN" YANA ARGÜMANLAR.....	84
YUNANLILAR (büyük bir kesimi) "BATI"YI NASIL ALGILIYOR?.....	99
9. Özet ve değerlendirme.....	112

İKİNCİ BÖLÜM

ANTİK YUNAN'LA İLGİLİ MITOSLAR	117
10. Bir millet ne kadar eski olabilir?.....	117
11. Antik Yunan ve bir milletin oluşumu.....	119
12. Yunan tarih yazımı ve millet (ethnos) algısı.....	121
BİR MİLLETİN İSİMLENDİRİLMESİ VE İMAJININ OLUŞMASI.....	122
FALLMERAYER'İN ETKİSİ.....	130
13. Helen-Hıristiyanlık-Milli söylemin olgunlaşması.....	132
14. Temel ve ikincil milli mitoslar.....	136
BÜYÜK İSKENDER VE MAKEDONYA.....	139
ANTİK ATALARA SÜRREALİST DESTEK.....	144
15. Özet ve değerlendirme.....	150

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YUNAN DİLİ	157
ERNST CASSIRER, KEITH THOMAS VE MİTOSLAR.....	157
16. Yunan dili-tarihi ve şiddetli tartışmalar	160
17. Yunan dili ve mitosları	164
DİL VE MİTOSLARA ÇEŞİTLİ YAKLAŞIMLAR.....	170
18. Özet ve değerlendirme	173

İKİNCİ KISIM

Mitoslu Düşünme

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

HASSAS/TABU MİTOSLAR	183
19. Mitos olarak millilik	183
20. Milli bir mitos olarak din	187
21. “Milliyetçilik” için bir kontrol listesi	190
22. Bazı tabu mitoslar	194
MİLLİ KİMLİK OLARAK ÖTEKİ.....	194
YAHUDİLER.....	203
1973 POLİTEKNİK OLAYI.....	207
23. Bir değerlendirme	213

BEŞİNCİ BÖLÜM

MİLLİ MİTOSLAR HER ALANDA	215
24. Hata mı, mitos mu?	215
25. Çoğu zaman mitos olarak algılanmayan mitoslar listesi	218
TARİH YAZIMI, EFSANELER, EDEBİYAT, FOLKLOR.....	218
SİYASET, İDEOLOJİ, DİN, KOMPLO TEORİLERİ (ve “yanıltıcı kalıp algısı”).....	223
KÜLTÜREL YAŞAM: SANAT, MÜZELER, MÜZİK, SPOR, BİLİM.....	229
DEVLETİN ROLÜ: YASALAR, EĞİTİM, RESMÎ BAYRAMLAR.....	230

DÖRT MİLLİ MİTOSUN ELEŞTİRİSİ.....	231
A. Makriyannis olayı.....	231
B. Rigas olayı.....	233
C. Kilise'nin "Üç Pederî" durumu.....	235
D. Yabancı düşmanlığı: Olumsuz Batı dünyası.....	236
26. Değerlendirme.....	236
ALTINCI BÖLÜM	
MİTOSLU DÜNYAMIZ.....	239
27. Genel fenomenler olarak mitoslar.....	240
İKNA ETMEDE YETERSİZ KALAN BİLİMSEL GERÇEKLER.....	241
MITLER AŞILABİLİR Mİ?.....	242
28. Gözlemler, sorular ve varsayımlar.....	244
ÇOCUKLAR VE YETİŞKİNLER.....	244
FARKLARI GÖRÜLEMİYEN GERÇEK VE HAYALÎ DURUMLAR.....	246
29. Genel bir değerlendirme.....	248
KAYNAKÇA.....	255

TÜRKÇE YAYIN İÇİN ÖNSÖZ

Trajikomik ama daha çok komik olan bir anekdotla başlayayım. 1998 yılında Yunanistan'ın Velestino kasabasında, bu kitapta da sözü edilecek olan Rigas Veletinli için organize edilen bir kongrede bir bildiri sundum. Konuşmamdan sonra verilen arada bir kadın yanıma geldi ve beni tebrik etti. Çok güzel bir sunuşmuş konuşmam. Çok yerinde, orijinal, açık ve anlaşılır açıklamalarda bulunmuşum. Epey övdü beni ve ben de, insanın zaafli doğasının bir sonucu olarak epey mutlu oldum, kendimle gurur duydum ve kadını çok sevdim. Ama konuşmasının devamında dehşet içinde anladım ki söylediklerimi bütünüyle yanlış anlamıştı! Savunduklarımın tam tersini övüyordu! Ağlamakla gülmek arasında bir durumda kaldım bir süre. Sonunda hanımefendiye teşekkür ettim, aslında verdiği ders için: Demek ki, insan böyle yanlış anlaşılabilirmiş!

Şimdi yeniden böyle bir kaygı içindeyim. Bu kitabı Yunanlıları tanımak ve anlamak için okursanız, yazdıklarımı beğenseniz de yanlış anlamış olabilirsiniz. Konumuz Yunanlılar değil, insanlar ve milletlerdir. Bütün milletlerdir. Yunanlılar bu araştırmada “malzememizdir”, bir örnektir; in-

sanlığın “temsilcisidir”. Nasıl ki, 1957 yılında Sovyetler Birliği'nin ilk kez uzayda tur atan füzeye yerleştirdiği Laika adlı sevimli köpek, o deneyde köpekleri değil, canlıları temsil ediyor idiye. Bu kitabın ikinci kısmında açıkça belirtildiği gibi, konumuz insan doğası, insan topluluklarının eğilimleri, günümüzde bütün toplumlarda görülen milliyetçilik, bu ideolojinin belirtileri ve milli mitoslardır.

Çalışmayı yönlendirmiş olan sorular, insanlar neden mitoslara inanırlar, bu hikâyeleri nasıl oluştururlar ve nasıl savunurlar, mitoslar neden bu denli yaygındır, mitos dışında “gerçeklikler” var mı gibi sorulardır. Böyle bir çalışmada okur kendini bulup göremezse ve milletine rast gelmezse ben kendimi iyi ifade edemedim veya okur başka şeyler görmek istedi demektir. Zaten bu çalışmada, insanın ancak görmek istediğini görmesi, kimi gerçeklere de gözlerini kapaması, “mitosun” temeli olarak ele alınıyor.

Okur, doğal olarak Yunanistan ve Yunanlılar için de bir şeyler öğrenecektir. Yüzeysel kalıp yargıları değil, daha kalıcı olan karşılaştırmalı bir çerçevede toplumsal dinamikleri. Yani mitoslara inananların yanında onlara karşı çıkanlar da görülmeli: Yunanistan'da nelerin, nasıl tartışıldığını ve tartışılabildiğini görmek, bu ülke için dengeli bilgilere sahip olunmasını sağlar.

*

Bu çalışma önce İngilizce yayımlandı. Elinizdeki kitap ilk yayımın tam çevirisi değildir. Biraz kısalttım ve Türkçe'ye de uyarladım. Millet ve ulus kelimelerini eşanlamlı kullandım. Örneğin, “ulus-devlet” ve “uluslararası” dedim ama “Yunan milleti” de dedim. İngilizce “mythical” karşılığı olarak “mitik” demedim, “mitoslu” dedim, bu seçimimi pek beğenmem de. Kaynakçada metindeki göndermelerin ayrıntıları bulunabilir ve tartışmaların zenginliği görülebilir.

Nihayet, yazarken birinci tekili kullandım. Bilim insanının ve bilimin sözde “tarafsızlığına” inanmıyorum. Her insanın ve her metnin tarafsızlıktan oldukça uzak, duygusal olan bir yanı var. Yazarın bunu itiraf etmesini, bu anlayışı okuruna duyurmasını, kendi kişisel deneyimleri sonucunda nasıl bazı sonuçlara vardığını göstermesini, bir “kendini bilme” ve taraftarlığını kabullenme testi ve ifadesi olarak anlıyorum. Bu çalışmada vardığım sonuçlar yalnız akademik bir araştırmanın sonucu değildir; hayatım, çevrem, deneyimlerim de kuşkusuz beni yönlendirmiştir. Bunu göstermek aslında bu araştırmanın “metodu” da sayılabilir. Zaten bu kabuller olmadan “milli mitoslar” ne araştırılabilir ne de görülebilir.

Teşekkür borçlarım: En başta Transnational Press London’a ve sayın İbrahim Sirkeci’ye. Bu kitabın ilk yayımını cömertçe sağladı. Sırada eski dost İletişim Yayınları var. Bugüne kadar telif ve çeviri olarak yedi kitabıma hayat sağladı. Kendimi, sık sık, birilerince desteklediğimi hissedirim, bir minnet duygusuyla. Evy ise, her zaman olduğu gibi bütün metni okudu ve benim dikkatsizliklerimi ortaya çıkardı; ama yüreklendirerek de! İçten teşekkürler...